

CEE bankwatch
network

bendrija - community
ATGAJA

Friends of
the Earth
Europe

Atviras žvilgsnis į ES fondus

Pilietinės visuomenės dalyvavimas
struktūrinių, sanglaudos ir kaimo
plėtros fondų valdyme

Pavyzdžiai iš Centrinės ir Rytų Europos

2005 m. birželis

© Leidinį išvertė ir paruošė spaudai Linas Vainius, 2005 m.

© Bendrija "Atgaja", 2005 m.

bendrija.comunity

ATGAJA

www.atgaja.lt

© Leidėjas UAB „Informacijos parkas“, 2005 m.

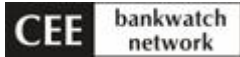
Bendrija „Atgaja“, Maironio g. 14-6, Kaunas, Lietuva

Tel. (37) 425566, 407155, 407154, faksas: (37) 425207

info@atgaja.lt; www.atgaja.lt

UAB „Informacijos parkas“, Vilties 6, Klaipėda, Lietuva

Tel. (46) 490979, informacijos.parkas@agency.lt

Atviras žvilgsnis į ES fondus

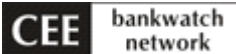
Pilietinės visuomenės dalyvavimas struktūrinių, sanglaudos ir kaimo plėtros fondų valdyme

Pavyzdžiai iš Centrinės ir Rytų Europos

2005 m. birželis

© 2005 CEE Bankwatch Network & Friends of the Earth Europe.

Mes nuoširdžiai reiškiame padėką už finansinę paramą Jungtinės Karalystės Užsienio ir Britanijos tautų sandraugos biuro Visuotinių galimybių fondui (UK Foreign and Commonwealth Office Global Opportunities Fund)

CEE Bankwatch Network yra tarptautinė nevyriausybinė organizacija, kurios narės yra aplinkosauginės organizacijos dešimtyje Centrinės ir Rytų Europos (CRE) bei Nepriklausomos valstybių sandraugos (NVS) šalių. Pagrindinis organizacijos tikslas - stebėti tarptautines finansines institucijas, veikiančias CRE bei NVS regione ir siūlyti konstruktyvias alternatyvas jų vykdomai politikai ir projektams. CEE Bankwatch Network buvo įkurtas 1995 m. ir tapo viena stipriausių aplinkosauginių organizacijų NVO regione. Organizacija dirba energetikos, transporto, aplinkosauginės infrastruktūros, ES plėtros srityse, skatindama visuomenės dalyvavimą ir informacijos apie tarptautines finansines institucijas CRE ir NVS regione platinimą. Plačiau: www.bankwatch.org

Europos Žemės draugai (Friends of the Earth Europe/FoEE) - didžiausias aplinkosauginių organizacijų tinklas Europoje, vienijantis daugiau nei 30 nacionalinių organizacijų su tūkstančiais vietinių grupių. FoEE vykdo darnaus vystymosi kampanijas planetos, žmonių ir bendros ateities labui. FoEE koordinuoja ir vykdo kampanijas, apimančias daugelį temų: klimato kaita, energetika, ekologiniai mokesčiai, branduolinė energetika; maistas, žemės ūkis ir biotechnologijos; globalizacija, prekyba, korporacijų atskaitingumas ir darnus vystymasis; regioninės programos Centrinėje ir Rytų Europoje bei Viduržemio jūros regione. Plačiau: www.foeeurope.org

Ilgalaikė ES fondų stebėsenos patirtis CRE šalyse

CEE Bankwatch Network ir Europos Žemės draugai turi daugiau nei penkerių metų ES fondų panaudojimo ir dalyvavimo CRE šalyse stebėsenos patirtį. Mes deriname dalyvavimą oficialiose struktūrose bei procedūrose su nepriklausomu tyrimu ir visuomenės informavimu apie ES finansuojamas programas ir projektus.

Turinys

Turinys	5
Ižanga.....	6
ES fondai Centrinėje ir Rytų Europoje	6
Dabartinė ES Sanglaudos politikos reforma	7
NVO: ES mokesčių mokėtojų tinkamo lėšų panaudojimo stebėtojai	7
Partnerystės principai	8
Kodėl partnerystė yra svarbi?.....	10
Partnerystė dabartiniame reglamentavime ir praktikoje	10
Partnerystė naujame reglamente	11
Visuomenės dalyvavimas SPAV ir PAV procesuose	13
Poreikis NVO pajėgumų stiprinimui	14
Rekomendacijos.....	15
Papildoma informacija.....	17

Trumpinimai:

CRE	Centrinė ir Rytų Europa
ES	Europos Sąjunga
EŽŪKPF	Europos žemės ūkio ir kaimo plėtros fondas
SPAV	Strateginis pasekmių aplinkai vertinimas
PAV	Poveikio aplinkai vertinimas
NVO	Nevyriausybinių organizacija

Ižanga

Europos Sąjungos struktūriniai, Sanglaudos, žemės ūkio ir pasirusimo narystei fondai (toliau tekste - ES fondai) yra svarbus instrumentas išsivystymo skirtumams tarp Europos Sąjungos (toliau tekste - ES) šalių ir regionų mažinti. Šių fondų, sudarančių daugiau nei trečdalį viso ES biudžeto, teikiama sviri finansinė parama skatina ilgalaikes permainas šalyse ir regionuose. Efektyvus, skaidrus ir aplinką tausojantis šių fondų naudojimas yra svarbus tiek paramą gaunančių šalių žmonėms, tiek visiems Europos šalių mokesčių mokėtojams.

Vienas būdų pasiekti geresnį fondų panaudojimą yra nevyriausybinų organizacijų (toliau tekste - NVO) ir kitų interesų grupių dalyvavimas šių fondų programavimo, įgyvendinimo ir stebėjimo komitetuose bei finansuojamų projektų ir programų poveikio aplinkai vertinime.

Šioje brošiūroje rasite informaciją apie tokio dalyvavimo svarbą ir galimybes, keletą praktinių pavyzdžių ir rekomendacijų. Leidinys skirtas naujų ES valstybių narių, esančių tiesioginėmis ES paramos gavėjomis, atstovams.

ES fondai Centrinėje ir Rytų Europoje

Centrinės ir Rytų Europos (toliau tekste - CRE) šalys pradėjo gauti ir naudoti didesnę ES fondų paramą iš pasirusimo narystei fondų PHARE 2000, ISPA ir SAPARD 2000-2003 m. laikotarpiu. Įstojusios į Europos Sąjungą jos pradėjo gauti paramą iš "normalių" struktūrinių, sanglaudos ir kaimo plėtros fondų. Bulgarija ir Rumunija iki šiol naudojasi paramos narystei fondų lėšomis iki planuojamos įstojimo datos 2007 m. Visos šią paramą gaunančios CRE šalys ruošiasi naujam finansiniam 2007-2013 m. laikotarpiui.

Dabartinė ES Sanglaudos politikos reforma

2005 ir 2006 m. bus priimti svarbiausi sprendimai dėl ES fondų panaudojimo 2007-2013 m. laikotarpiu. Europos Komisija 2004 m. liepos mėn. paskelbė naują reglamentavimo tvarką dėl fondų lėšų panaudojimo. Šiuos pasiūlymus nagrinėjo ir komentavo Europos Taryba bei Europos Parlamentas. Šios tvarkos pagrindu bus parengtos Bendrijos strateginės gairės. Kaip tikėtasi, gairės turėjo būti paskelbtos 2005 m. gegužės-birželio mėn. Tačiau Europos Sąjungos valstybėms narėms nesutarus dėl naujojo ES biudžeto, gairių paskelbimas atidėtas vėlesniam laikui. Gairėse bus nustatyti bendri ES prioritetai, kuriais remiantis valstybės narės ir regionai galės naudotis ES fondų parama 2007-2013 m. Valstybėse narėse (ir kai kurių iš jų atskiruose regionuose) 2005-2006 m. vyksta programavimo procesas ES struktūrinių fondų paramai įsisavinti ateinančiu finansiniu laikotarpiu. Kiekviena valstybė narė turi parengti savo nacionalinę Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir detalią Veiksmų programą. Šie dokumentai turi būti suderinti su Europos Komisija iki 2006 m. vidurio.

NVO: ES mokesčių mokėtojų tinkamo lėšų panaudojimo stebėtojai

Nevyriausybės organizacijos (NVO) atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant tinkamą ES fondų lėšų panaudojimą. NVO ne tik kritikuoja klaidas ir neigiamą poveikį, bet ir siūlo galimus alternatyvinius sprendimus.

Pateikdamos nepriklausomą vertinimą, didindamos visuomenės supratingumą, skatindamos diskusijas, stebėdamos fondus naudojančių valdžios institucijų darbą, nevyriausybės organizacijos padeda užtikrinti skaidresnį ir demokratiškesnį sprendimų priėmimą ir bendrai prisideda prie efektyvesnio viešųjų išteklių naudojimo.

NVO dalyvavimas taip pat lemia geresnę atrenkamų projektų kokybę, padeda atsverti neproporcingai didelę verslo grupių įtaką fondų panaudojimui ir žaboja galimus korupcijos ir piktnaudžiavimo atvejus.

Tuo pačiu didesnis visuomenės dalyvavimas prisideda prie demokratinės politinės kultūros ir geresnio valdymo. Tą pabrėžė ir Lietuvos Finansų ministerijos atstovai konferencijos „Lietuvos 2004–2006 m. bendrojo programavimo dokumento pirmųjų metų įgyvendinimo rezultatai. Ateities perspektyvos (2007–2013 m.)“ metu Vilniuje, 2005-06-23. NVO patirtis papildo dažnai ribotus valdžios administracinius pajėgumus CRE šalyse.

Aplinkosauginių nevyriausybinų organizacijų dalyvavimas ypatingai svarbus užtikrinant, kad ES fondų paskirstymas skatintų darnų vystymąsi Europos regionuose, paisytų Europos ir nacionalinių aplinkosauginių prioritetų bei įstatymų ir vengtų žalos aplinkai darymą.

Suprantama, kad NVO dalyvavimas yra tik vienas iš žingsnių užtikrinant ES fondų naudojimo skaidrumą. Aiškios visuomenės dalyvavimo sąlygos turi tapti viso ES fondų valdymo proceso (konkursų priežiūra, projektų atranka, įgyvendinančių agentūrų atsakomybė, kt.) teisės aktų ir procedūrų pakeitimų dalimi.

Partnerystės principai

NVO dažniausiai nagrinėja ES fondų klausimus nepriklausomai, nedalyvaudamos oficialiose struktūrose. Tačiau nevyriausybiniškai gali kartu su valdžios atstovais įsitraukti į oficialias partnerystės struktūras nacionaliniu, regioniniu ar vietiniu lygmeniu įvairiuose fondų panaudojimo etapuose. Partnerystės struktūros gali būti įvairios:

- Darbo grupės sukurtos programavimo dokumentų parengimui (laikotarpiui nuo 2005 m. rugsėjo iki 2006 m. birželio). Jos bus sukurtos prie ministerijų, kurios rengs savo kuruojamos srities dalį bendrai Europos Sąjungos paramos panaudojimo strategijai ir veiksmų programoms; NVO kartu su kitais socialiniais ir ekonominiais gali dalyvauti šių darbo grupių veikloje ir teikti pasiūlymus.
- Priežiūros komitetai ar darbo grupės, padedančios įgyvendinti Veiksmų programas ir vykdančios finansuojamų projektų atranką;

- Stebėsenos (monitoringo) komitetai, prižiūrintys bendrą ES paramos panaudojimo strategijos ir Veiksmų programų įgyvendinimo kokybę ir efektyvumą.
- Regioninės plėtros tarybos prie apskričių viršininkų administracijų. Jose svarstomi, atrenkami ir tvirtinami regioninės reikšmės projektai teikiami struktūrinių fondų finansavimui, kiti su regionų plėtra susiję klausimai. NVO atstovai gali dalyvauti stebėtojų teisėmis šių tarybų ir jų komitetų darbe.
- Savivaldybės lygmeniu veikiančiose NVO koordinacinėse tarybose ar panašiose NVO bendradarbiavimo su savivaldybėmis struktūrose. Ten svarstomos aktualios problemos ir pasiūlymai jų sprendimams savivaldybės lygiu, galima siūlyti ir aptarti savivaldybės lygio projektus, tinkamus finansuoti ES fondų lėšomis.

Toks bendradarbiavimas tarp įvairių valdžios institucijų ir NVO, pagrįstas partnerystės principu, yra puoselėjamas ES fondų reglamente. Kai sudaromos sąlygos dalyvauti konkrečiame komitete ar darbo grupėje, NVO paskiria ar išrenka savo atstovą, kuris reguliariai atsiskaito jį delegavusiai NVO ar jų susivienijimui.

Tačiau daugelis NVO nesidomėjo tokios partnerystės galimybėmis, privalumais ir nebandė dirbti tokiose struktūrose. Pagrindinės kliūtys partnerystei yra žinių, pajėgumų ir išteklių, ryžto ar bendradarbiavimo praktikos ir kultūros su įvairiomis institucijomis stoka, menkas NVO tarpusavio bendradarbiavimas siekiant bendrų tikslų.

Kodėl partnerystė yra svarbi ?

Nepriklausoma Europos Komisijos vertinimo ataskaita¹ dėl partnerystės principo pateikė išvadas, kad ES fondams partnerystė buvo raktas į sėkmę dėl sekančių priežasčių:

- Platesnis dalyvavimas suteikia daugiau pagrįstumo ES sanglaudos politikai;
- Tinkamai įgyvendinama partnerystė prisideda prie geresnio ES fondų koordinavimo;
- Partnerių dalyvavimas ES fondų stebėsenoje pagerina jų naudojimo skaidrumą;
- Partnerių įtraukimas taip pat pagerina fondų įsisavinimą per tobulesnę projektų atranką ir informacijos platinimą potencialiems projektų teikėjams

Partnerystė dabartiniame reglamentavime ir praktikoje

Partnerystės principas dabartinėse ES fondų taisyklėse² pažymi, kad “valstybės narės privalo užtikrinti platų ir efektyvų dalyvavimą” regioninei ir vietinei administracijai, ekonominiams ir socialiniams partneriams ir “bet kuriems kitiems kompetentingiems tiesiogiai susijusiems organams” ES fondų programavime, įgyvendinime, stebėsenoje ir vertinime.

Dėl tokios gan miglotos formuluotės NVO dalyvavimas nėra aiškiai apibrėžtas ir paliekamas centrinės valdžios gerai valiai. Todėl nevyriausybinų organizacijų dalyvavimo ES fondų valdyme situacija labai skiriasi įvairiose valstybėse narėse. Vienos valdžios institucijos traktuoja partnerystės principą rimtai ir kviečia NVO atstovus dalyvauti

¹ John Kelleher, Sarah Batterbury & Elliot Stern. “The Thematic Evaluation of the Partnership Principle. Final Synthesis Report.” The Tavistock Institute, February 1999.

² Tarybos reglamentas (EC) Nr. 1260/1999, 1999-06-21, nustatantis bendras sąlygas struktūriniais fondams.

partnerystės struktūrose drauge su administracijos ir socialinių bei ekonominių partnerių atstovais. Tuo tarpu kitos valdžios institucijos (netgi toje pačioje šalyje), administruojančios skirtingus fondus, ar skirtingais fondų naudojimo etapais, eliminuoja arba ignoruoja NVO atstovus. Tai gali neigiamai paveikti ES lėšų naudojimo kokybę, efektyvumą ir skaidrumą tose šalyse. Netgi jei nevyriausybinės organizacijos pakviečiamos dalyvauti partnerystės struktūrose, jos dažnai susiduria su kitomis problemomis:

- Valdžios institucijos pačios pasirenka NVO, dažnai kitų organizacijų net neinformuodamos (užuot pasiūliusios NVO pačioms išsirinkti savo atstovus atviru bešališku būdu).
- Savalaikis informacijos gavimas yra problemiškas.
- Neaiškios ir kintančios taisyklės.
- Neskaidrus projektų atrankos procesas.
- Nepakankami NVO pajėgumai dalyvauti ES fondų valdymo ir priežiūros procesuose.
- Valdžios institucijos nekreipia dėmesio į NVO pasiūlymus, jie neįtraukiami į ruošiamus dokumentus.
- Paviršutiniškas konsultavimasis su socialiniais partneriais.

Partnerystė naujame reglamente

Europos Komisija 2007 – 2013 m. laikotarpiu planuoja sumažinti savo kontrolę ES fondų valdyme ir suteikti daugiau atsakomybės ES valstybėms narėms ir regionams.

Nors tokia decentralizacija yra sveikintina, ji tik padidina partnerystės su NVO poreikį. NVO, be kitų uždavinių, gali būti tarsi priežiūrėtojai, užtikrinantys tinkamą ES mokesčių mokėtojų lėšų naudojimą kiekvienoje valstybėje narėje. Neužtikrinus viešos ES fondų naudojimo priežiūros per partnerystę, tų lėšų kontrolė bus pernelyg koncentruota lėšas administruojančių nacionalinių institucijų rankose.

Kaip rodo patirtis, paramą gaunančios šalys ne visada sugeba sukurti skaidrius ES lėšų valdymo mechanizmus, pasitaiko netinkamo

panaudojimo ar korupcijos atvejų. Deja, Komisijos pasiūlymas dėl naujo ES fondų reguliavimo³ numato tik nedideles pataisas dėl partnerystės principo. Vietoj "kitų kompetentingų tiesiogiai susijusių organų" taisyklėse aiškiau apibrėžiami galimi socialiniai partneriai: "bet kuris kitas atitinkamas organas, atstovaujantis pilietinę visuomenę, aplinkosauginius partnerius, nevyriausybinės organizacijas ir už lyčių lygybę atsakingas institucijas". Šis apibrėžimas yra mažas žingsnis į priekį, tačiau nesuteikia iki galo aiškių ir privalomų taisyklių nevyriausybinių organizacijų dalyvavimui.

Pagrindinis realus pagerinimas būsimajam finansavimo periodui - kad partnerystės principas bus taikomas Sanglaudos fondui bei naujam Europos žemės ūkio ir kaimo plėtros fondui (EŽŪKPF)⁴. Buvęs šių fondų reglamentas nenumatė partnerystės. Papildomai šalia ES fondų reglamente siūlomo apibrėžimo, EŽŪKPF reglamente partnerių sąrašė išskirtos ir „aplinkosauginės organizacijos“.

Dabar tik nuo Europos Tarybos ir Europos Parlamento priklauso naujo reglamento svarstymas bei galutinis patvirtinimas (2005 m. vasarą-rudenį). Europos Parlamentas jau svarstė naują ES fondų reglamentą (pirmasis skaitymas), kuriame įtraukta daugelis pasiūlymų, pateiktų Europos aplinkosauginių nevyriausybinių organizacijų koalicijos dėl struktūrinių fondų. Europos Komisija pateikė svarstymui Strateginių gairių dėl ES fondų projektą. Tuose dokumentuose didelis dėmesys skiriamas darniam vystymuisi, ES lėšų panaudojimui aplinkosaugai, energijos efektyvumo didinimui, atsinaujinančių energijos šaltinių plėtrai, visuomenės dalyvavimui ES fondų panaudojimo priežiūroje.

Turint galvoje fondų valdymo decentralizaciją ir išaugusią bendrą skiriamų lėšų sumą, Europos Parlamentas ir Taryba turi patvirtinti skaidrias ir privalomas nuostatas dėl partnerystės. NVO turi būti tiksliai įvardintos

³ Pasiūlymas dėl Tarybos reglamento, nustatančio Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bendras sąlygas COM(2004)492, 14.7.2004.

⁴ Sanglaudos fondas vadovausis bendroju ES fondų reglamentu (ir specifiniu Sanglaudos fondo reglamentu). EŽŪKPF vadovausis atskiru reglamentu: Pasiūlymas Tarybos reglamentui dėl paramos kaimo plėtrai per Europos žemės ūkio ir kaimo plėtros fondą (EŽŪKPF), COM(2004)490, 14.7.2004

reglamento skyriuje dėl partnerystės ir jų dalyvavimas partnerystės struktūrose turi tapti privalomu visoms valstybėms narėms. Kadangi dauguma ES finansuojamų projektų turi ženklų poveikį aplinkai, tai aplinkosauginės nevyriausybinės organizacijos taip pat turi būti konkrečiai paminėtos kaip būtini partneriai. Reglamente turi būti apibrėžtos bendros minimalios gairės dėl partnerystės: savalaikio ir pakankamo informacijos gavimo, komentavimo proceso ir kt.

Visuomenės dalyvavimas SPAV ir PAV procesuose

Šalia partnerystės principo, papildomų galimybių visuomenei dalyvauti ES fondų veikime suteikia Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo (toliau tekste - SPAV) ir Poveikio aplinkai vertinimo (toliau tekste - PAV) procedūros.

PAV ir SPAV yra įstatymais numatytas planuojamos ūkinės veiklos galimo poveikio aplinkai nustatymo, apibūdinimo ir įvertinimo procesas. Poveikio aplinkai vertinimas (PAV) atliekamas konkrečioms projektams. Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo (SPAV) metu vertinamos veiklos programų, planų, strategijų galimos pasekmės aplinkai. Šių procesų tikslas - užkirsti ar sumažinti neigiamą poveikį aplinkai planuojamos ūkinės veiklos metu, pasiūlant atitinkamas aplinkosaugines priemones ar visai atsisakant galimai žalingos veiklos. Šiuose procesuose įstatymų nustatyta tvarka visuomenė gali dalyvauti bei teikti motyvuotus pasiūlymus. PAV ar SPAV rengėjai privalo atsižvelgti į visuomenės nuomonę ir svarstymų metu pateiktus pasiūlymus (dėl alternatyvų, dėl poveikį švelninančių priemonių), priimdami galutinį sprendimą dėl poveikio aplinkai vertinimo išvadų. PAV ir SPAV vertinimas ypač svarbus ES fondų lėšomis finansuojamoms programoms ir projektams, kur numatyta didelių infrastruktūros objektų statyba, daranti ženklų poveikį aplinkai.

2005-2006 m. laikotarpiu visos valstybės narės turės atlikti Strateginio pasekmių aplinkai vertinimą naujai rengiamoms Bendrosioms ES struktūrinių fondų lėšų naudojimo strategijoms bei veiksmų programoms, kaip platesnio ex-ante vertinimo dalį. Tinkamai taikomi PAV ir SPAV procesai gali būti efektyvii ir galingu visuomenės dalyvavimo ir žalos aplinkai minimizavimo įrankiu. Deja, aplinkosauginis vertinimas,

atliekamas ES finansuojamoms programoms ir stambiams projektams ES naujose valstybėse narėse, iki šiol buvo lydimas įvairių nesklaidumų. Dažnai būdavo kliudoma efektyviam visuomenės dalyvavimui ir nepaisoma vietinių gyventojų bei NVO nuomonės.

Kai kuriais atvejais PAV procedūros atliekamos tarsi jau iš anksto nulemtiems sprendimams dėl infrastruktūros projektų⁵. Tuomet PAV dažniausiai tarnauja pateisinti jau paruoštus sprendimus, užuot pasirinkus optimalų projekto variantą ar tobulinant projektą. Visuomenės nuomonė tuomet dažniausiai ignoruojama. Toks požiūris pakerta pasitikėjimą įstatymais ir paverčia vertinimą beprasmiu.

Įvertinant išaugšiančius pinigų srautus į naujas ES valstybes narys 2007-2013 m. laikotarpiu, ypatingai svarbu, kad tose šalyse aplinkosauginis vertinimas būtų atliekamas korektiškai ir kad Komisija primygtinai reikalautų tinkamo įgyvendinimo. Kaip vienas pirmųjų žingsnių, 2005-2006 m. atliekant SPAV naujų programų projektams, būtinos išankstinės konsultacijos, suteikiančios galimybę atlikti būtinus pakeitimus tose programose (esant tokiam poreikiui).

Poreikis NVO pajėgumų stiprinimui

Žmonėms, dalyvaujantiems ES fondų partnerystės struktūrose, reikia perskaityti ir išsiginčinti į didelės apimties dokumentus bei turėti daug patirties ir techninių žinių. NVO atstovai stebėsenos, priežiūros ir programavimo komitetuose dažnai vertinami dėl jų profesionalaus, žiniomis pagrįsto ir konstruktyvaus požiūrio. Tačiau nevyriausybinių organizacijų pajėgumai yra riboti, ypač naujose valstybėse narėse. Nevyriausybiniams organizacijoms paprastai netgi neatlyginamos tiesioginės išlaidos, susijusios su jų dalyvavimu (kelionės išlaidos į

⁵ Tokie atvejai pasitaikė Centrinės ir Rytų Europos šalyse panaudojant pasirošimo narystei fondo (ISPA) lėšas didelių infrastruktūros projektų finansavimui: Sofijos-Perniko autostrada Bulgarijoje, Prahos-Drezdeno autostrada Čekijoje, atliekų tvarkymo centras šiaurės-vakarų Estijoje, Szolnoko atliekų tvarkymo centras Vengrijoje ir Bielsko Bialos-Ciešyno greitkelis Lenkijoje. Šie atvejai išanalizuoti ir pristatyti leidinyje "Making EU Funds Work for People and the Environment: Case Studies from Central and Eastern Europe", kurį išleido CEE Bankwatch Network ir Europos Žemės draugai 2004.

susitikimus, ekspertų samdymas, kt.). Skirtingai nei valstybinės institucijos, partnerystės struktūrose dalyvaujančios NVO negali pasinaudoti ES fondų lėšomis techninei paramai.

Valdžios organams vis labiau pripažįstant NVO partnerystės naudą ir plačiau atsiveriant dalyvavimo erdvei, ribotų NVO pajėgumų klausimas tampa kliūtimi išnaudoti partnerystės galimybes. Netgi taikant geresnius partnerystės standartus visoje ES, pilietinės visuomenės dalyvavimas nebus pilnavertis be NVO pajėgumų stiprinimo ir darbui reikalingų išteklių. Siekiant išvengti NVO partnerystės varžymų dėl išteklių stokos, reikia skirti paramą jų mokymui, pajėgumų didinimui ir tiesioginių dalyvavimo išlaidų padengimui.

Galime pasimokyti iš teigiamo Lenkijos pavyzdžio, kur vyriausybė pasiūlė sudaryti specialią pilietinės visuomenės veiklos programą visuomenės dalyvavimo paramai 2007-2013 m. laikotarpiu.

Rekomendacijos

- 1) Europos Parlamentas ir Europos Tarybos valstybės narės turi pagerinti partnerystės sąlygas naujajame reglamente dėl ES fondų valdymo ir nustatyti aiškius minimalius dalyvavimo standartus, kad NVO dalyvavimas būtų privalomas visoms ES valstybėms narėms visuose ES fondų naudojimo etapuose.
- 2) Nors konkrečių partnerystės struktūrų formavimas yra valstybių narių kompetencija, Europos Komisija turi parengti informaciją ar gaires dėl partnerystės, kad suvienodintų sąlygas ir reikalavimus NVO dalyvavimui visoje Europos Sąjungoje. Valstybės narės turėtų atsiskaityti Komisijai, kaip buvo įgyvendinamas partnerystės principas.
- 3) Įvertinant NVO bendradarbiavimo naudą ES fondų panaudojime ir planuojamą fondų valdymo decentralizavimą, NVO partnerystė ES fondų panaudojime turi būti remiama per mokymus, pajėgumų didinimą ir tiesioginių išlaidų padengimą. Komisija turi reikalauti iš valstybių narių remti NVO išitraukimą į partnerystę iš Techninės paramos biudžeto ar Bendrosios paramos schemos, arba sudarant specialią veiklos programą pilietinei visuomenei (Lenkijos pavyzdžiu). Kitu atveju Komisija turi

svarstyti naujo Europos paramos fondo pajėgumų stiprinimui įkūrimą tokioms NVO, kurios apibrėžtos naujojo ES fondų reglamento 43 straipsnyje.

4) Komisija turi reikalauti tinkamo Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo (SPAV) ir poveikio aplinkai vertinimo (PAV) visose valstybėse narėse. SPAV ir PAV turi būti atliekami ankstyvojoje sprendimų priėmimo stadijoje, užtikrinant veiksmingą visuomenės dalyvavimą, į kurio rezultatus būtų atsižvelgta priimant sprendimus. Bet koks perdėtas projekto rengėjo kišimasis į PAV ir SPAV procesų rezultatų baigtį turėtų būti nepriimtinas. Fondai neturi būti skiriami programoms ir projektams, kuriems nekorektiškai atliktos PAV ir SPAV procedūros, ypač kai nepagrįstai nepaisoma visuomenės nuomonės.

5) Komisija ir šalys narės turi atsižvelgti į šiuos pasiūlymus dėl skaidrumo padidinimo ir dalyvavimo specifiškai dideliuose projektuose⁶ :

- a) sukurti paprastą ir lengvai prieinamą didelių projektų derinimo mechanizmą, vertinant jų atitikimą ES ir nacionaliniams (ypač aplinkosauginiams) teisės aktams;
- b) didelių projektų vertinimo metu atsižvelgti į visuomenės nuomonę. Kadangi dideliems projektams reikia ženklaus finansavimo iš mokesčių mokėtojų pinigų, tai sprendimus dėl jų neturėtų priiminėti vien tik mažos ekspertų grupės.

6) Komisija turėtų paskatinti valstybes nares pasekti Slovakijos pavyzdžiu ir priimti specifines antikorupcines priemones, padedančias išvengti netinkamo ES fondų lėšų panaudojimo.

⁶ "Dideli projektai" yra apibūdinti ES fondų reglamente kaip projektai, kurių bendra kaina viršija 50 mln. Eurų (arba 25 mln. Eurų aplinkosauginių projektų atveju)

Papildoma informacija

CEE Bankwatch Network ir Europos Žemės draugų leidiniai

Best Available Practices: Public Participation in Programming, Implementing and Monitoring EU Funds. CEE Bankwatch Network, Friends of the Earth Europe, Institute of Environmental Economics, September 2004.

http://www.bankwatch.org/publications/studies/2004/best_practices_10-04.pdf

Public participation in programming, implementing and monitoring EU structural funds and the cohesion fund - environmental context. A legal analysis. Marcin Stoczkiewicz, Environmental Law Center. CEE Bankwatch Network, Institute of Environmental Economics, September 2004.

http://www.bankwatch.org/publications/studies/2004/legal_analysis_12-04.pdf

"Partnership Principle in Practice: NGO Involvement in the EU Funds Programming, Management and Control." Proceedings of a conference in Brussels, October 21-23, 2004. http://www.coalition-on-eufunds.org/oct_seminar_2004/

Making EU Funds Work for People and the Environment: Case Studies from Central and Eastern Europe. CEE Bankwatch Network & Friends of the Earth Europe, June 2004.

http://www.foeeurope.org/publications/2004/eu_casestudies_June2004.pdf

Billions for Sustainability? Lessons learned from the use of pre-accession funds. CEE Bankwatch Network & Friends of the Earth Europe, November 2002.

http://www.foeeurope.org/publications/2002/Billions_for_sustainability.pdf

Kitų nevyriausybinių organizacijų leidiniai

"Civil Society as a Partner in European Union Structural Funds". European Citizen Action Service, November 2004.

The illusion of inclusion: Access by NGOs to the structural funds in the new member states of eastern and central Europe. Report for the Euro Citizen Action Service. Brian Harvey Social Research, July 2004.

Partnerships for Sustainable Development? Report on the Structural Funds Programming Process in Central Europe. Milieukontakt Oost-Europa, February 2004.

Public Participation in Strategic Environmental Decisions: Guide for Environmental Citizens Organizations. Svitlana Kravchenko, European ECO Forum, December 2003.

bendrija · community
ATGAJA

Bendrija "Atgaja" įkurta 1987 m. Kaune. Tai savarankiška visuomeninė aplinkosauginė organizacija, dirbanti aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi srityse.

Veiklos tikslas:

Aplinkosauginių problemų sprendimas, siekiant sumažinti žmogaus neigiamą įtaką aplinkai.

Veiklos sritys:

1. Tarptautinės finansinės institucijos, jų įtaka aplinkai ir visuomenei.
2. Europos Sąjungos finansinė parama aplinkosaugai ir darniam vystymuisi.
3. Energetikos ir transporto įtaka aplinkai.
4. Dviračių transporto ir dviračių turizmo vystymas ir populiarinimas.
5. Visuomenės aplinkosauginis švietimas ir informavimas.
6. Gamtos, kultūros ir istorijos paminklų apsauga.
7. Seminarų, konferencijų, parodų, stovyklų, talkų ir kt. renginių aplinkosaugine tematika organizavimas.

Kontaktai:

Bendrija „Atgaja“

Biuras: Maironio g. 14-6, Kaunas

Paštui: ACP p.d. 156, Kaunas LT-44002

Tel. (37) 425566, 407155, 407154

Faksas: (37) 425207

info@atgaja.lt; www.atgaja.lt

10 priežasčių atverti ES fondus didesniam pilietinės visuomenės dalyvavimui

Pilietinės visuomenės susidomėjimas ES fondų naudojimu:

1. Didina skaidrumą ir riboja piktnaudžiavimą bei korupciją.
2. Atsveria neproporcingai didelę verslo lobistų įtaką fondų naudojimui.
3. Įtakoja geresnę finansuojamų projektų kokybę ir geresnį fondų lėšų įsisavinimą.
4. Papildo ribotus centrinės valdžios administracinius pajėgumus.
5. Įtraukia nepriklausomą vertinimą ir interesų įvairovę ES fondų naudojime: aplinkosauga, lyčių lygybė, socialinės atskirties mažinimas, neįgalųjų poreikiai, gyvenimo kokybė, kt.
6. Prisideda prie efektyvesnio ES mokesčių mokėtojų pinigų panaudojimo.
7. Prisideda prie atstovaujamos demokratijos ir bendros politinės kultūros ugdymo.
8. Sustiprina finansuojamų projektų, kaip viešosios nuosavybės reikšmę ir ES sanglaudos politikos pagrįstumą.
9. Prisideda prie tikros ES fondų decentralizacijos.
10. Tai būtina reakcija į augantį ES išteklių asignavimą planuojamoms 336 milijardų eurų išlaidoms 2007-2013 metais.

